

„ŻYDZI”, KTÓRZY UWIERZYLI JEZUSOWI

Ks. Mirosław Stanisław Wróbel

W tekście J 8,31-59 można dostrzec rozbieżność w postawie „Żydów”¹ wobec Jezusa. Z jednej strony rozmówcy Jezusa zostają określani jako ci, którzy Mu uwierzyli (w. 31 – gr. *tous pepisteukotas autō Ioudaious*)² i jako nasienie Abrahama (v. 33.37 – gr. *sperma Abraam*) a więc osoby, które powinny dziedziczyć jego wiarę. Z drugiej zaś strony w J 8,44 wyraźnie zostaje podkreślone, iż ich ojcem jest diabeł, a w samym dialogu notujemy częste użycie zaimka „wy”, który spełnia rolę separatywną i podkreśla dystans pomiędzy Jezusem i „Żydami”. Dystans ten także koresponduje z treścią J 8,31-59, gdzie mowa jest o przeciwieństwie pomiędzy Bogiem i diabłem, prawdą i kłamstwem, wolnością i niewolą. Odpowiada to także myśli Czwartej Ewangelii, w której często występuje grecki termin *krisis* w znaczeniu sądu i separacji³. Także w bliskim kontekście naszej perykopy występują częste

¹ Ze względu na specyficzny charakter tego terminu Janowego umieszczamy go w cudzysłowie. Zob. szczegółowe omówienie tego zagadnienia w: M. Wróbel, „'Żydzi' w Ewangelii Janowej”, *CT* 73 1 (2003), s. 19-36.

² Zob. też *explicite* użycie terminu „Żydzi” na określenie rozmówców Jezusa w J 8,48.52.57.

³ J 3,19; 5,22.24.27.29.30; 7,24; 8,16; 12,31; 16,8.11.

wzmianki o rozłamie-(gr. *schisma*) wśród tłumu (J 7,43), faryzeuszów (J 9,16) i „Żydów” (J 10,19). Jak rozumieć tę rozbieżność w spojrzeniu na „Żydów” w J 8,31-59? O czym ona świadczy? Kim są „Żydzi, którzy Mu uwierzyli”, a kim są „Żydzi”, którzy są „z ojca diabła”? Jak rozumieć dynamizm w relacji Jezus – „Żydzi” w J 8, 31-59? Czy ostre sformułowania Jezusa wobec Jego rozmówców są wyrazem antyjudaizmu autora Czwartej Ewangelii? Poszukiwaniem odpowiedzi na te pytania w niniejszym artykule będzie analiza struktury perykopy, egzegeza typowych wyrażań Janowych oraz synteza teologiczna.

1. STRUKTURA LITERACKA J 8,31-59

Tekst J 8,31-59 jest tak bardzo złożony, że trudno jest wyodrębnić jego strukturę. Moim zdaniem najlepiej oprzeć się na interwencjach poszczególnych osób w narracji. Stosując takie kryterium w J 8,31-59 można wyodrębnić interwencje narratora, Jezusa i „Żydów” w 13 sekcjach:

Narrator	Jezus	„Żydzi”
1. 31a	31b-32	
2. 33a		33b
3. 34a	34b-38	
4. 39a		39b
5. 39c	39d-41a	
6. 41b		41c
7. 42a	42b-47	
8. 48a		48b
9. 49a	49b-51	
10. 52a		52b-53
11. 54a	54b-56	
12. 57a		57b
13. 58a	58b	

Termin Jezus jako podmiot w wersetych 31 i 59 oraz obecność „Żydów” – *explicite* w w. 31 i *implicite* w w. 59 tworzą inkluzję. W tekście można wyodrębnić dwa sposoby mówienia o ojcostwie. W sekcjach 1-5 i 8-13 nacisk jest położony na ojcostwo Abrahama, zaś w sekcjach 6-7 zostaje podkreślone ojcostwo Boga skonstrastowane z obecnością diabła jako ojcem „Żydów” (w. 44). Uwzględniając te różne ujęcia można wyodrębnić dwa modele relacji. Pierwszy: Bóg – jego syn Jezus – Abraham, który przez swe dobre czyny pozostaje w relacji do Boga. Drugi: diabeł – „Żydzi”, którzy przez swe złe czyny tracą relację do Boga. Obecność różnych relacji ojcostwa w tym tekście może wskazywać na jego złożoność i długi proces redakcji.

2. EGZEGEZA

Termin „Żydzi” (gr. οἱ Ἰουδαῖοι) występuje 71 razy w czwartej Ewangelii⁴. Pojęcie to jest przedmiotem ożywionej dyskusji wśród współczesnych badaczy przedstawiających różne propozycje interpretacyjne (historyczne, geograficzne, socjologiczne, psychologiczne, symboliczne, narratywne)⁵. Obecność sformułowania w J 8,31 o „Żydach”,

⁴ W ewangeliami synoptycznych notujemy rzadkie użycie tego terminu (Mt – 5 razy; Mk – 6 razy; Łk – 5 razy). Zob. R. Morgenthaler, *Statistik des neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich-Frankfurt 1958, s. 107.

⁵ Do ważniejszych opracowań na ten temat, które ukazały się w ostatniej dekadzie należą: S. Mędała, „Funkcja ‘Żydów’ w Ewangelii św. Jana”, *CT* 64 (2) 1994, s. 79-101; D.G. Burke, „Translating οἱ Ἰουδαῖοι in the New Testament”, *Expl* 9 (1995), s. 1-7; P. Grelot, *Les Juifs dans l'évangile selon Jean. Enquête historique et réflexion théologique*, Paris 1995; H. Witczyk, *Gesù-Giudice con la sua parola e la sua voce (Gv 5,19-30; 12:44-50)*, Milano 1995; H.J. de Jonge, „Jewish Arguments Against Jesus at the End of the First Century C.E. According to the Gospel of John”, *Aspects of Religious Contact and Conflict in the Ancient World*, red. P.W. Van Der Horst, Utrecht 1995, s. 45-55; F. Hahn, „Die Juden im Johannesevangelium”, *Die Verwurzelung des*

którzy uwierzyli w Jezusa (gr. τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους) zdaje się kolidować z gwałtownymi słowami Jezusa kierowanymi do Jego rozmówców w dalszej części dialogu:

ww. 37.40 – *ale wy chcecie mnie zabić.*

w. 37b – *moje słowo nie znajduje miejsca w was.*

w. 44a – *wy jesteście od ojca diabła.*

w. 45 – *ponieważ ja mówię prawdę, wy nie wierzycie mi.*

w. 46 – *jeśli mówię prawdę, dlaczego nie wierzycie mi?*

w. 47 – *nie jesteście z Boga.*

Stwierdzenie na temat wiary „Żydów” na początku sekcji zdaje się również być w sprzeczności do ich słów i czynów w dalszej części tekstu.

w. 48 – *jesteś Samarytaninem i posiadasz demona.*

w. 52 – *teraz wiemy, że masz demona.*

w. 59 – *porwali więc kamienie, aby rzucić na niego.*

Problem braku koherencji pomiędzy początkiem i dalszą częścią dialogu podkreślany jest przez wielu autorów⁶.

Christentums im Judentum: Exegetische Beiträge zum christlich-jüdischen-Gespräch, red. C. Breytenbach, Neukirchen-Vluyn 1996, s. 119-129; S. Motyer, *Your Father the Devil? A New Approach to John and 'the Jews'*, Carlisle 1997; G. Caron, *Qui sont les „Juifs” dans l'évangile de Jean?*, Montréal 1997; L. Devillers, „La lettre de Soumaïos et les Ioudaïoi johanniques”, *RB* 105 (1998), s. 556-581; T. Kriener, 'Glauben an Jesu' – ein Verstoß gegen das zweite Gebot? *Die johanneische Christologie und der jüdische Vorwurf des Götzendienstes*, Neukirchen-Vluyn 2000; U.C. von Wahlde, „'The Jews' in the Gospel of John: Fifteen years of Research (1983-1998)”, *ETL* 76 (2000), s. 30-55; A. Paciorek, *Ewangelia umiłowanego ucznia*, Lublin 2000; M. Asiedu-Peprah, *Johannine Sabbath Conflicts As Juridical Controversy*, Tübingen 2001; R. Bieringer – D. Pollefeyt – F. Vandecasteele-Vanneuville, *Anti-Judaism and the Fourth Gospel. Papers of the Leuven Colloquium, 2000*, Assen 2001; M. Wróbel, *Synagoga a rodzący się Kościół. Studium egzegetyczno-teologiczne Czwartej Ewangelii (J 9,22; 12,42; 16,2)*, Kielce 2002; L. Devillers, *La fête de l'Envoyé. La section johannique de la fête des Tentes (Jean 7,1-10,21) et la christologie*, Paris 2002; M. Wróbel, „'Żydzi' w Ewangelii Janowej”, *CT* 73 1 (2003), s. 19-36.

⁶ R. Schnackenburg, *Johannesevangelium*, t. IV, Freiburg im Br. 1965-1976, s. 258; C.K. Barrett, *The Gospel According to St. John*,

Można go wyjaśnić w kontekście dynamizmu wiary charakterystycznego dla Ewangelii Janowej. Werset 31 łączy się wersem 30, w którym Ewangelista podkreśla, że wielu rozmówców Jezusa (z kontekstu wiadomo, że chodzi o „Żydów”) uwierzyło w niego. Wyrażenie „wielu uwierzyło w niego” (gr. *polloi episteusan eis auton*) występuje w czwartej Ewangelii wielokrotnie w kontekście negatywnej postawy „Żydów” do Jezusa⁷.

Choć w Ewangelii św. Jana w odróżnieniu od Synoptyków i pism Pawłowych nie występuje rzeczownik wiara (gr. *pistis*), to jednak rzeczywistość dynamicznej wiary jest bardzo akcentowana poprzez użycie formy czasownikowej – wierzyć (gr. *pisteuein*)⁸. Czasownik ten występuje w Czwartej Ewangelii 98 razy⁹. Pięciokrotne czasownik ten zostaje użyty w trybie orzekającym w czasie *perfectum* wyrażając mocną i trwałą wiarę (J 6,69; 11,27; 16,27; 20,29 – 2 razy) lub poprzedzony negacją określa niewiarę w Jezusa (J 3,18). W formie imiesłowu czasu *perfectum* czasownik ten występuje tylko raz w Ewangelii św. Jana (J 8,31) i ani razu w Ewangeliach synoptycznych. Notujemy jednak aż sześciokrotne jego użycie w Dziejach Apostolskich. W Dz 15,5 termin ten odnosi się do tych wierzących członków stronnictwa faryzeuszy, którzy domagają się, aby poganie zostali obrzezani i przestrzegali

London 1978, s. 287; G. Caron, *Qui sont les Juifs?* s. 201; S. Motyer, *Your Father the Devil?* s. 162.

⁷ Zob. J 7,31-32; 10,39-42; 11,45-53; 12,42-43.

⁸ Zob. J 1,7.12.50; 2,23.24; 3,12.15.16.18.36; 4,21.39.41.42.48.50.53; 5,24.38.44.46.47; 6,29.30.35.36.40.47.64.69; 7,5.31.38.39.48; 8,24.30.31.45.46; 9,18.35.36.38; 10,25.26.37.38.42; 11,15.25.26.27.40.42.45.48; 12,11.36.37.38.39.42.44.46; 13,19; 14,1.10.11.12.29; 16,9.27.30.31; 17,8.20.21; 19,35; 20,8.25.29.31.

⁹ U Synoptyków stwierdzamy znacznie rzadsze występowanie tego terminu (Mt – 11razy; Mk – 14 razy; Łk – 9 razy). Zob. K. Aland, *Vollständige Konkordans*, Berlin – New York 1983, s. 1127-1129; W.F. Moulton – A.S. Geden, *A Concordance to the Greek New Testament*, Edinburgh 1974, s. 805-808.

prawa Mojżeszowego. W Dz 16,34 strażnik więzienia po cudownym uwolnieniu Pawła i Sylasa „uwierzył Bogu”. W Dz 18,27 Appolos w Achai pomaga tym, którzy „przez łaskę uwierzyli”. W Dz 19,18 termin odniesiony jest do mieszkańców Efezu. W Dz 21,20 starsi zebrani u Jakuba zdają relację Piotrowi o wielu tysiącach Żydach, którzy uwierzyli. W dalszej części (Dz 21,25) mowa jest o wierze pogan.

W J 8,31 czasownik „wierzyć” połączony jest z zaimkiem osobowym w celowniku (gr. *autō*). W czwartej Ewangelii połączenie rzeczownika w celowniku z terminem „wierzyć” wskazuje na przedmiot wiary¹⁰. Zaimek osobowy w pierwszej osobie liczby pojedynczej w połączeniu z czasownikiem „wierzyć” może występować w celowniku (gr. *pisteue moi*)¹¹ lub w bierniku (*pisteuōn eis eme*)¹². Czasownik „wierzyć” z zaimkiem osobowym w celowniku dla 3 osoby liczby pojedynczej występuje tylko raz w czwartej Ewangelii (J 8,31)¹³. Bardzo charakterystyczne dla Ewangelii św. Jana jest użycie czasownika „wierzyć” z zaimkiem w bierniku z przyimkiem *eis* (gr. *episteusan eis auton*)¹⁴. W Ewangeliach synoptycznych (zwłaszcza u Łukasza) i w Dziejach apostoelskich notujemy częste użycie czasownika „wierzyć” z formami w celowniku¹⁵.

Wyrażenie w J 8,31 o „Żydach”, którzy uwierzyli może być lepiej zrozumiałe, gdy imiesłów „wierzyć” w *perfect-*

¹⁰ Zob. np.: J 2,22 – „Uwierzyli Pismu i słowu”, J 4,50 – „Uwierzył człowiek słowu”, J 5,47 – „Jego pismom nie wierzycie, jakżeż moim słowom będziecie wierzyli?”; J 12,38 – „Któż uwierzył naszemu głosowi?”

¹¹ Zob. J 4,21; 5,46 (gr. *episteuete an emoi*); 8,45.46; 10,37; 14,11.

¹² J 7,38; 12,44.46; 14,12; 16,9.

¹³ Zob. też J 3,15 (gr. *pisteuōn en autō*), które różni się jednak poprzez użycie przyimka.

¹⁴ Zob. J 2,11; 3,16.18; 4,39; 6,40; 7,5.31.39.48; 8,30; 9,35.36; 10,42; 11,25.45.48; 12,11.37.42.

¹⁵ Mt 21,25.32; Mk 1,15; 11,31; Łk 1,20; 16,11; 20,5; 24,25; Dz 5,14; 16,34; 17,34; 18,8; 24,14; 26,27; 27,25. W Mt 21,25.32; Mk 11,31; Łk 20,5 i Dz 17,34 czasownik „wierzyć” występuje z zaimkiem osobowym dla 3 osoby w celowniku (gr. *episteusato autō*).

tum przetłumaczymy w *plusquamperfectum*. W takim tłumaczeniu mowa byłaby o tych, którzy dawniej uwierzyli w Jezusa, ale wskutek różnych okoliczności ich wiara uległa osłabieniu lub wygasła. Niektórzy badacze podają grammatyczne uzasadnienie takiej interpretacji ilustrując je przykładami z Nowego Testamentu¹⁶. Odpowiadałoby to duchowi Czwartej Ewangelii, gdzie ewolucja wiary u postaci mających kontakt z osobą Jezusa (Natanael, powołani apostołowie, Nikodem, Samarytanka, urzędnik królewski z Kafarnaum, paralytyk, niewidomy od urodzenia, Łazarz i jego otoczenie, kobieta cudzołożna, umiłowany uczeń) skonstrastowana jest z brakiem wiary lub z odchodzeniem od wiary tych, którzy odrzucają jego orędzie lub boją się dawać świadectwo (Judasza, uczniowie dla których mowa Jezusa w Kafarnaum wydaje się zbyt trudna, przywódcy żydowscy, którzy z obawy nie przyznają się do wiary)¹⁷. Wiara w Ewangelii Janowej stanowi kryterium, które decyduje o ostatecznym przeznaczeniu człowieka – życia w światłości lub śmierci w ciemności (J 3,17-21). Jezus domaga się od swoich rozmówców wolnej decyzji wiary wobec Jego osoby. Waga tej decyzji jest tak istotna, że wpływa na przeznaczenie poszczególnych osób. W ten sposób dokonuje się podział na tych, którzy wierzą i na tych, którzy pozostają w ślepcie niewiary (J 9,39). Odrzucenie Jezusa – Światłości świata inicjuje sąd na tymi, którzy przez swoje złe czyny naśladując diabła, zamykają się na zbawcze orędzie (J 3,19). Wybór wiary lub niewiary dokonywany jest na tle walki i zwycięstwa Jezusa nad władcą tego świata (J 12,31-32; 14,30; 16,11). Ewangelista poprzez apokaliptyczny i etyczny dualizm pragnie głębiej wyrazić dynamizm wiary i jej egzystencjalny charakter.

¹⁶ Zob. E.A. Abbott, *Johannine Grammar*, London 1906, s. 365-366; J. Swetnam, „The Meaning of *pepisteukotas* in John 8:31”, *Bib* 61 (1980), s. 106-109. Krytyczną dyskusję na ten temat przedstawia G. Segalla, „Un appello alla perseveranza nella fede in Gv 8,31-32”, *Bib* 62 (1981), s. 387-389.

¹⁷ Zob. J 6,60-66; 12,42; 13,2.21-30.

Oreǳie to ma charakter ponadczasowy, gǳy kaǳdy człowiek w swojej wolności może wybierać drogę w światłości wiary prowadzącą do życia lub drogę ciemności grzechu wiodącą do śmierci.

3. WNIOSKI TEOLOGICZNE

Jezus w polemicznym dialogu z „Żydami” w J 8,31-59 wzywa swych rozmówców do „przebywanie w Jego słowie”, któremu odpowiada głęboki proces przyjęcia Jego nauki i jej realizacji w codziennym życiu. Z wypełnieniem tego wezwania związane są dwie obietnice: a. „będziecie prawdziwie uczniami” (J 8,31); b. „osiągniecie życie wieczne” (J 8,51). W świetle tego wezwania nawet ostre słowa Jezusa (J 8,44) dają się lepiej usłyszeć jako oreǳie wzywające do wiary. Bycie uczniem Jezusa oznacza egzystencję w wierze, która pogłębia wspólnotę z Bogiem i pozwala osiągnąć życie wieczne. Ci, którzy uwierzyli są narażeni na odejście od wiary, dlatego słowa Jezusa Janowego są tak mocne i tak bardzo zachęcające do wiary.

To gorące wezwanie do wiary skontrastowane jest z życiem w grzechu i kłamstwie, które sprowadza człowieka na drogi śmierci. W takiej perspektywie wezwanie Jezusa – „wy jesteście od ojca diabła” nie ma charakteru etnicznego, lecz etyczny. Kierowane jest ono do ludzi wszystkich czasów i narodów, którzy w swojej wolności mogą wybrać życie w wierze polegające na zamieszkaniu w słowie Jezusa lub życie w niewierze polegające na zamieszkaniu w ciemności szatana i naśladowaniu Złego poprzez złe uczynki.

Droga wiary, do której Chrystus wzywa, to życie w światłości możliwe dzięki trwaniu w Jego słowie. Alternatywą dla niej jest droga niewiary wyrastająca z kłamstwa i zwrócona przeciw życiu. Ostre słowa Jezusa mają wstrząsnąć słuchaczem, wzbudzić w nim najgłębsze pragnienia życia w Bogu i realizacji Jego odwiecznych zamierzeń. Słowa te powinni usłyszeć nie tylko „Żydzi” –

bezpośredni słuchacze Jezusa, ale ludzie wszystkich generacji i narodów.

W takiej perspektywie dialog w J 8,31-59 nie ma charakteru antyjudaistycznego, gdyż ostre słowa Jezusa pod adresem Jego słuchaczy nie są skierowane do „Żydów” jako grupy etnicznej czy też do wyznawców religii starożytności. W ujęciu historycznym są one wyrazem rosnącej polemiki pomiędzy dwoma wspólnotami, które wyrastają z judaizmu I w: a. wspólnotą judeochrześcijańską oraz b. wspólnotą judaizmu rabinackiego. Stąd tekst Janowy winien być czytany w szerszym kontekście dyskusji na temat tożsamości Synagogi i Kościoła. W ujęciu teologicznym są one wypowiedziane w świetle zwycięskiej walki Jezusa z władcą tego świata i wszystkimi, którzy poprzez złe czyny pozostają w sferze działania Złego.

Dialog J 8,31-59 należy umieścić na tle innych polemicznych dialogów czwartej Ewangelii (2,13-22; 6,22-59; 7,14-39; 8,12-30; 10,22-39). Dialogi te występują tylko w pierwszej części Ewangelii (rozdziały 2-10) i są usytuowane w świątyni jerozolimskiej lub w synagodze w Kafarnaum (6,22-59). Podkreślają one różnicę istniejącą między tymi, którzy wierzą w Jezusa jako Mesjasza i Syna Bożego, a tymi, którzy nie chcą lub nie mogą w Niego uwierzyć.

Tekst Janowy uwypukla dynamizm wiary u osób, które są wezwane do życia w Jezusie i do otwarcia na działanie Parakleta, który doprowadza do głębszej wiary.

Summary

In polemical dialogue Jn 8:31-59 the expression about „the Jews who had believed in Jesus” (v. 31) seems to contradict what Jesus himself says later in the text. This problem can be resolved by translating the *perfect participle* as the *pluperfect*. In this case the expression in Jn 8:31 may be referred to those who had believed but who now believe no longer. The analysis of this expression shows the importance of the concept of faith in the Fourth Gospel. The process of faith of persons who meet Jesus is

contrasted with those who do not believe. In the background of ethical and apocalyptic dualism the author of the Fourth Gospel wanted to show the dynamism of the faith and its existential nature.

Ks. Mirosław S. Wróbel
Instytut Nauk Biblijnych KUL
20-029 Lublin
Al. Raclawickie 17

Ks. MIROSLAW STANISLAW WRÓBEL, ur. 1966, doktor nauk biblijnych École Biblique de Jérusalem; doktor teologii biblijnej KUL. Aktualnie wykładowca w Instytucie Nauk Biblijnych KUL. Autor pozycji w serii Studia Biblica nr 3 – *Synagoga a rodzący się Kościół. Studium egzegetyczno-teologiczne Czwartej Ewangelii*, Kielce 2002 oraz rozważań biblijno-poetyckich – *Chwalbna Pasja. Z Jezusem na jerozolimskim szlaku męki ku zmartwychwstaniu*, Kraków 2004.